

Piotr Hemperek

Międzynarodowa współpraca biskupów i Konferencji Biskupich

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 14/1-2, 61-73

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. PIOTR HEMPEREK

MIĘDZYNARODOWA WSPÓLPRACA BISKUPÓW I KONFERENCJI BISKUPICH

Treść: Wstęp. — I. Przejawy międzynarodowej współpracy biskupów i konferencji biskupich przed Soborem Watykańskim II. — II. Formy międzynarodowej współpracy biskupów i konferencji biskupich w świetle uchwał Soboru Watykańskiego II. — Zakończenie.

WSTĘP

Instytucja konferencji biskupich pojawiła się w Kościele około połowy XIX stulecia z inicjatywy samych biskupów. Wyrosła z potrzeby naradzania się nad problemami, przed jakimi stawały biskupów zachodzące w ich krajach przemiany społeczno-polityczne. Początkowo były to jednorazowe względnie sporadyczne spotkania konsultatywne biskupów w ramach prowincji kościelnej, regionu lub kraju. Później ustaliła się praktyka odbywania takich zebrań co pewien określony czas, przy zachowaniu jednak ich konsultatywnego charakteru. Uczestnikom konferencji chodziło o wymianę poglądów i doświadczeń, ewentualnie o zajęcie jednolitego stanowiska wobec nowych, ważnych problemów dotyczących życia kościelnego na obszarze powierzonym ich pasterskiej pieczy. Pozytywne wyniki tej formy współpracy biskupów zyskały uznanie i aprobatę papieży, którzy z kolei zaczęli ją zalecać innym biskupom. Przyczyniło się to w rezultacie do rozpowszechnienia i utrwalenia tej instytucji pod koniec XIX i w początkach XX wieku w większości krajów Europy i Ameryki. W późniejszym okresie uległ rozszerzeniu zakres działania konferencji. Oprócz wymiany poglądów podejmują one także — stosownie do konkretnych wymogów życia i potrzeb Kościoła — inicjatywy mające na celu koordynowanie wszelkich poczynań w dziedzinie organizacji duszpasterstwa, akcji społecznej, charytatywnej, działalności misyjnej, utrzymywania stosunków z innymi wyznaniami, organizacjami i władzami świeckimi¹.

¹ Huizing P., *The Structure of Episcopal Conferences*, *The Jurist* 28 (1968) 166.

I. PRZEJAWY MIĘDZYNARODOWEJ WSPÓLPRACY BISKUPÓW I KONFERENCJI BISKUPICH PRZED SOBÓREM WATYKAŃSKIM II

Ramy krajowe czy narodowe okazały się jednak zbyt szczupłe i niewystarczające dla w pełni owocnej współpracy biskupów. Wzrastające coraz bardziej poczucie jedności, wspólnoty oraz odpowiedzialności wszystkich biskupów nie tylko za Kościół we własnej diecezji lub kraju, ale za cały Kościół uwidaczniało potrzebę porozumiewania się, podejmowania wspólnych akcji na skalę ponadnarodową, obejmujących szereg krajów, a nawet całe kontynenty, które stały wobec takich samych albo podobnych problemów. Świadomość odpowiedzialności za cały Kościół domagała się ponadto świadczenia wszechstronnej pomocy tam, gdzie była ona niezbędna lub potrzebna dla normalnego funkcjonowania i rozwoju Kościoła. Realizacja tych zadań wymagała pewnych zorganizowanych form współpracy biskupów i episkopatów o zasięgu międzynarodowym.

Początki międzynarodowej współpracy biskupów, tak znamiennej w życiu współczesnego Kościoła, są bardzo niedawne, sięgają bowiem w zasadzie lat pięćdziesiątych naszego stulecia. Pozostaje ona niewątpliwie w jakiejś relacji do zmian zachodzących we współczesnym świecie, w którym coraz bardziej uwidacznia się współzależność a zarazem dążność do współdziałania w wielu dziedzinach życia na skalę międzynarodową². Inicjatywa takiej współpracy na polu kościelnym wyszła od Stolicy Apostolskiej, a za jej przykładem podjęły ją także we własnym zakresie poszczególne episkopaty narodowe za pośrednictwem różnych organów konferencji biskupich.

Międzynarodową współpracę biskupów na szerszą skalę zapoczątkowała, zwołana przez pap. Piusa XII do Rio de Janeiro z okazji odbywającego się tam Światowego Kongresu Eucharystycznego, Konferencja biskupów Ameryki Łacińskiej. Obradom konferencji, trwającym od 25 lipca do 4 sierpnia 1955 r., przewodniczył sekretarz Kongregacji Konsystorialnej kard. Piazza. Uczestniczyło w niej 7 kardynałów, 90 arcybiskupów, biskupów i ordynariuszy oraz 6 nuncjuszy apostolskich z krajów Ameryki Łacińskiej, ponadto 5 przedstawicieli hierarchii spoza tego terytorium. Konferencja ta, według słów jej przewodniczącego, nie miała w historii Kościoła ani poprzednika ani odpowiednika. Jej kontynentalny charakter znajdował uzasadnienie w jedności geograficzno-kulturowej krajów i narodów Ameryki Łacińskiej oraz w podobień-

² Hoffman R., *International Episcopal Co-operation*, The Jurist 23 (1963) 23 n.; Houtart F., *Les formes modernes de la collégialité épiscopale*. W: L'Episcopat et l'Eglise universelle, Paris 1962, s. 533.

stwie problemów, przed którymi stał Kościół na tym obszarze³. W piśmie do przewodniczącego konferencji z dnia 29 VI 1955 r. papież podkreślając więzy łączące narody tego kontynentu wskazał na wspólne niedomagania ich życia religijnego, przede wszystkim brak odpowiedniej liczby kapłanów i wynikającą stąd ignorancję religijną oraz zalecił wszystkim zainteresowanym biskupom podjęcie wspólnych starań o wzrost powołań kapłańskich, przygotowanie odpowiednich pomocników spośród osób zakonnych i świeckich, wypracowanie właściwych metod duszpasterzowania i o sprawiedliwe rozwiązanie kwestii społecznej⁴.

Istotne z kościelnego punktu widzenia problemy znalazły wyraz w dokumentach przygotowawczych do konferencji, a zwłaszcza w ogłoszonych przez konferencję deklaracji i obszernych uchwałach. Wychodząc ze stwierdzenia stanu faktycznego, wytyczają one zasadnicze kierunki działania, które ma prowadzić do likwidacji niedomagań. Działalność biskupów winna przede wszystkim obejmować:

1. wzmożoną akcję na rzecz powołań kapłańskich,
2. prowadzenie zorganizowanej na szeroką skalę katechizacji,
3. dążenie do przekształcenia dotychczasowych struktur społecznych poprzez właściwe naświetlanie zagadnień społecznych, wychowanie w duchu społecznym i prowadzenie odpowiedniej akcji zmierzającej do zmiany sytuacji,
4. włączenie tubylczej ludności indiańskiej w ramy cywilizacji. Główny nacisk położono więc na różne aspekty działalności duszpasterskiej i społecznej⁵.

Najbardziej doniosłym i trwałym osiągnięciem konferencji w Rio de Janeiro było utworzenie Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej (w skrócie: CELAM) i stałego jej sekretariatu. W skład Rady wchodzią przedstawiciele wszystkich narodowych konferencji biskupich Ameryki Łacińskiej, a na jej czele stoją wybierani co trzy lata na posiedzeniu plenarnym Rady przewodniczący i dwaj wiceprzewodniczący. Rada Biskupów Ameryki Łacińskiej ma jednak inny charakter niż stałe rady biskupie konferencji narodowych. Nie reprezentuje ona bowiem konferencji kontynentalnej, która powołała ją do istnienia, lecz wszystkie narodowe konferencje biskupie tego regionu. Jako organ współpracy konferencji narodowych Rada ma za zadanie badać problemy interesujące Kościół w Ameryce Łacińskiej, szukać właściwych ich rozwiązań, inicjować, popierać i koordynować wspólne akcje duszpasterskie i społeczne oraz przy-

³ Houtart F., l. cit., s. 513; por. Hoffman R., l. cit., s. 22; Leisching P., *Der Rechtscharakter der Bischofskonferenz*, Österreichisches Archiv für Kirchenrecht 16 (1965) 170.

⁴ AAS 47 (1955) s. 539—544.

⁵ Houtart F., l. cit., s. 514—516.

gotowywać konferencje generalne biskupów Ameryki Łacińskiej, których zwoływanie należy jednak do Stolicy Apostolskiej. Wykonaniu tych zadań służą przewidziane statutami roczne zebrania Rady oraz jej sekretariat generalny. Sekretariat ma swą stałą siedzibę w stolicy Kolumbii Bogocie. Zebrania Rady odbywają się natomiast w różnych miejscach. W ramach sekretariatu utworzono na pierwszym posiedzeniu Rady Biskupów w 1956 r. pięć podsekretariatów: do spraw kleru, instytucji religijnych i powołań, wychowania i młodzieży, apostołatu świeckich oraz akcji społecznej. Na posiedzeniu tym określono również dokładniej zadania sekretariatu i podsekretariatów. Do sekretarza generalnego Rady Biskupów należy koordynacja prac narodowych konferencji biskupich i konferencji wyższych przełożonych zakonnych krajów Ameryki Łacińskiej oraz utrzymywanie stosunków z episkopatami i organizacjami katolickimi innych krajów, głównie Ameryki Północnej i Europy Zachodniej, które wykazują coraz aktywniejsze zainteresowanie problemami Ameryki Łacińskiej⁶.

Rada Biskupów Ameryki Łacińskiej i jej sekretariat pozostają w ścisłych związkach ze Stolicą Apostolską, która była inicjatorem zarówno Konferencji Biskupów Ameryki Łacińskiej, jak i utworzenia samej Rady i sekretariatu generalnego oraz aprobowała uchwały tej konferencji i statuty Rady. Stolica Apostolska zatwierdza też porządek dorocznych zebrań Rady i jej uchwały. Może również umieszczać w nim inne, nie przewidziane przez Radę problemy i dodawać do uchwał własne zarządzenia. Stolicy Apostolskiej zastrzeżone jest także prawo mianowania sekretarza generalnego, który ma jej składać co trzy miesiące sprawozdania z działalności. Wszystko to zapewnia Stolicy Apostolskiej stały nadzór nad pracami tych organów. Zależność ta nie ogranicza jednak inicjatywy biskupów Ameryki Łacińskiej w podejmowaniu wspólnych działań, przeciwnie ma raczej na względzie jej pobudzenie i większą skuteczność. W 1958 r. została ponadto utworzona pod przewodnictwem sekretarza Kongregacji Konsystorialnej Papieska Komisja dla Ameryki Łacińskiej, która zajmuje się stosunkami między Stolicą Apostolską a CELAM-em, a także utrzymuje kontakty z innymi organami powołanymi do badania problemów Ameryki Łacińskiej i niesienia jej pomocy⁷.

W dniach od 10 do 17 XII 1958 r. odbyła się w Manili na Filipinach, zwołana również przez Stolicę Apostolską, konferencja biskupów wschodniej i południowo-wschodniej Azji, pod przewodnictwem proprefekta Kongregacji Rozkrzewiania Wiary kard. Agagianiana. Wzięło w niej udział 100 arcybiskupów i biskupów Korei,

⁶ Tamże, s. 516—518; por. Leisching P., l. cit., s. 170; Hoffman R., l. cit., s. 23; *Annuario Pontificio* 1969.

⁷ Houtart F., l. cit., s. 520 n.

Japonii, Filipin, Formozy, Hongkongu, Macao, Borneo, Indonezji, Wietnamu, Laosu, Kambodży, Syjamu i Malajzji. Ponadto w charakterze obserwatorów zaproszeni zostali na konferencję biskupi Birmy, Indii, Pakistanu, Cejlonu i Australii. Konferencję tę określono jako spotkanie dla wymiany myśli i doświadczeń w odniesieniu do najważniejszych problemów religijnych i społecznych. Na zakończenie obrad uchwalono jedynie wspólną deklarację wyrażającą radość z powodu uzyskania przez niektóre kraje niepodległości oraz nadzieję na zwiększenie liczby powołań i pomyślny rozwój Kościoła na tym obszarze. Nie doszło natomiast do utworzenia jakiegos stałego organu na wzór CELAM-u⁸.

Dalszy rozwój współpracy biskupów zmierzał w kierunku tworzenia konferencji ponadnarodowych, regionalnych, ale o mniejszym zasięgu. W 1960 r. powstała Konferencja Biskupów Ameryki Środkowej i Panamy (CEDAC), w ramach której odbywają się periodyczne zebrania biskupów tego regionu⁹.

Przejawy podobnej współpracy uwidoczniły się również na kontynencie afrykańskim. W lipcu 1961 r. odbyło się w Dar es-Salam spotkanie 24 arcybiskupów z Kenii, Ugandy, Tanganiki, Północnej Rodezji i Niasy, poświęcone zagadnieniom udziału Kościoła w społecznym i ekonomicznym rozwoju wschodniej i środkowej Afryki. Ze względu na podobieństwo problemów, jakie wymagały pilnego rozwiązania w krajach tego regionu, uznali oni potrzebę skoordynowania działalności Kościoła w tym zakresie. W tym celu utworzono Międzyterytorialną Radę Wschodniej i Środkowej Afryki, składającą się z 7 osób z kard. Rugambwa na czele. Rada ta opracowała wspólny dla tego terytorium program pomocy Kościoła w rozwoju szkolnictwa, służby zdrowia i akcji społecznej, uzgodniony z rządowymi planami rozwoju tych krajów i uwzględniający również wkład niekatolickich grup misyjnych¹⁰.

W Afryce powstały jeszcze inne konferencje regionalne jak: Konferencje Biskupów i Ordynariuszy Afryki Zachodniej, obejmująca swym zasięgiem Senegal, Mali, Górną Woltę, Wybrzeże Kości Słoniowej, Dahomej i Togo, z siedzibą w Dakarze oraz Konferencja Biskupów Afryki Północnej, której przewodniczący arcybiskup Algeru¹¹.

Zaczęły się również rozwijać kontakty i współpraca konferencji biskupich Europy Zachodniej i Ameryki Północnej z biskupami czy konferencjami biskupów terenów misyjnych i krajów

⁸ Tamże, s. 533; por. Leisching P., l. cit., s. 170.

⁹ Houtart F., l. cit., 511; Leisching P., l. cit., s. 170.

¹⁰ Hoffman R., l. cit., s. 20 n.

¹¹ Tamże, s. 16; Houtart F., l. cit., s. 511; Leisching P., l. cit., s. 171.

Ameryki Łacińskiej¹². Szczególnie żywą działalność międzynarodową, zwłaszcza w okresie po II Wojnie Światowej, prowadzi za pośrednictwem różnych wydziałów i komisji Konferencja Biskupów Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej (NCWC), która posiada swych przedstawicieli przy Narodach Zjednoczonych i UNESCO. Działalność ta przejawia się w udzielaniu różnorodnej pomocy: materialnej, naukowej, duszpasterskiej, w zakresie rozwoju szkolnictwa, inicjowania i planowania programów międzynarodowych, w prowadzeniu badań, w utrzymywaniu kontaktów i wymianie informacji¹³.

W 1959 r. zapoczątkowana została współpraca episkopatów Stanów Zjednoczonych i Kanady z episkopatami Ameryki Łacińskiej za pośrednictwem CELAM-u. W listopadzie tegoż roku odbyło w Washingtonie spotkanie przedstawicieli hierarchii kościelnych tych krajów, w wyniku którego doszło do utworzenia przy konferencjach biskupich Stanów Zjednoczonych i Kanady specjalnych Biur dla Spraw Ameryki Łacińskiej, mających organizować i koordynować wszelkie działania apostołskie w całej Ameryce. Do współpracy z krajami Ameryki Łacińskiej włączyły się na życzenie Stolicy Apostolskiej także konferencje biskupie niektórych krajów Europy, mianowicie: Hiszpanii, Portugalii i Belgii. Współdziałają one w akcji na rzecz powołań, w opracowywaniu programów katechetycznych, organizowaniu szkół parafialnych, wymianie informacji¹⁴.

II. Formy międzynarodowej współpracy biskupów i konferencji biskupich w świetle uchwał Soboru Watykańskiego II

Liczne przejawy współpracy biskupów o zasięgu ponadnarodowym i kontakty między episkopatami niektórych krajów przyniosły bardzo pozytywne wyniki. Stąd potrzeba ich kontynuowania i rozwijania okazała się oczywista jeszcze przed Soborem Watykańskim II. Zdaniem pap. Jana XXIII zwłaszcza apostołat misyjny wymagał skoordynowanego współdziałania całego Kościoła¹⁵.

Pogłębiająca się świadomość wzajemnej zależności poszczególnych części Kościoła sprzyjała szukaniu sposobów ściślego zespolenia wysiłków i współpracy dla większego dobra całego Kościoła. Pojawiły się postulaty dokładnego określenia obowiązków i zadań zarówno poszczególnych biskupów jak i episkopatów krajowych w stosunku do Kościoła powszechnego, ustalenia obowiązujących form międzynarodowej współpracy biskupów i konferencji bisku-

¹² Hoffman R., l. cit., s. 21.

¹³ Tamże, s. 25—27.

¹⁴ Tamże, s. 23 n.

¹⁵ AAS 52 (1960) 517.

pich narodowych stosownie do wzajemnej ich zależności¹⁶, powołań stałych organów porozumienia i koordynacji działań między episkopatami¹⁷.

Sobór Watykański II spełnił w części te postulaty. Przede wszystkim wyjaśnił dokładnie zadania biskupów, uzasadnił ciążący na nich obowiązek troski o dobro i potrzeby całego Kościoła, wskazał konkretne formy współpracy biskupów w skali ponadnarodowej, nie zobowiązywał jednak ściśle biskupów do ich stosowania w wypełnianiu tych zadań. Odpowiedzialność wszystkich i poszczególnych biskupów za cały Kościół, a zatem i potrzeba współdziałania w realizacji wynikających z niej zadań ma swe uzasadnienie w kolegialnej naturze episkopatu, wyjaśnionej w Konstytucji dogmatycznej o Kościele¹⁸. Konstytucja ta poucza również o obowiązkach ciążących na biskupach: „jako członkowie Kolegium Biskupiego i jako prawowici następcy Apostołów, poszczególni biskupi zobowiązani są na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusowego do takiej troski o cały Kościół, która choć nie jest sprawowana przez akt, jurysdykcji, przyczynia się jednak waleńie do pożytku Kościoła powszechnego. Wszyscy bowiem biskupi mają obowiązek umacniać i strzec jedności wiary i wspólnej dyscypliny całego Kościoła, uczyć wiernych miłości całego mistycznego Ciała Chrystusowego, szczególnie zaś jego członków ubogich, strapiionych i tych, którzy prześladowanie cierpią dla sprawiedliwości (por. Mt 5, 10), a wreszcie popierać wszelką aktywność, która wspólna jest całemu Kościołowi, zwłaszcza zaś taką, która zmierza do tego, aby wzrastała wiara i światło pełnej prawdy zajaśniało wszystkim ludziom”. Przypominając następnie wspólny wszystkim biskupom obowiązek troski o głoszenie Ewangelii Konstytucja podkreśla potrzebę współpracy i wzajemnej pomocy: „Toteż poszczególni biskupi, o ile im na to pozwala wykonywanie własnego urzędu, obowiązani są współpracować wzajem ze sobą i z następcą Piotra, któremu w sposób szczególny powierzony został wzniosły urząd szerzenia imienia chrześcijańskiego. Dlatego też powinni usilnie dostarczać misjom tak żniwiarzy, jak i pomocy duchowych i materialnych, zarówno sami bezpośrednio, jak i wzbudzając żarliwą współpracę wiernych. Wreszcie biskupi w powszechnym braterstwie miłości świadczyć mają chętnie pomoc braterską innym Kościołom, zwłaszcza sąsiednim i potrzebującym według czcigodnego przykładu starożytności”¹⁹.

Bardziej szczegółowo zadania i obowiązki biskupów zarówno w stosunku do własnych diecezji, jak i do całego Kościoła okre-

¹⁶ Hoffman R., l. cit., s. 31.

¹⁷ Houtart F., L. cit., s. 535.

¹⁸ Konstytucja *Lumen gentium*, n. 22.

¹⁹ Tamże, n. 23.

śla soborowy Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (*Christus Dominus*). Dekret ten stwierdza: „Jako prawowici następcy Apostołów i członkowie Kolegium Biskupiego powinni biskupi być zawsze świadomi swej wzajemnej łączności i okazywać troskę o wszystkie Kościoły... Szczególnie muszą się troszczyć o te tereny świata, na których nie głoszone jeszcze słowa Bożego lub na których, szczególnie z powodu szczupłej liczby kapłanów zagraża wiernym niebezpieczeństwo odstępstwa od nakazów wiary lub nawet utraty samej wiary”. Mają więc w szczególności:

1. usilnie zabiegać, „by wierni gorliwie popierali i rozwijali dzieła ewangelizacji i apostołatu”,
2. starać się o przygotowanie godnych kapłanów oraz ich pomocników dla terenów misyjnych i cierpiących na brak kleru,
3. wysyłać na stałe lub przynajmniej czasowo niektórych ze swych kapłanów na misje lub do diecezji potrzebujących,
4. udzielać wreszcie pomocy materialnej innym Kościołom partykularnym²⁰.

Skuteczna realizacja tych zadań ciążących na biskupach wymaga zacieśnienia zgodnej współpracy z innymi biskupami. Doświadczenia istniejących już od dawna w niektórych krajach narodowych konferencji biskupich, ich osiągnięcia w postaci większej skuteczności apostołatu skłoniły Sobór do nałożenia obowiązku tego rodzaju współpracy na biskupów wszystkich krajów lub narodów dla wymiany poglądów, doświadczeń oraz skoordynowania planów²¹. Dekret wprowadza obowiązek współpracy w ramach konferencji jedynie dla biskupów tego samego kraju lub narodu. Nie ustanawia natomiast obowiązku, a tylko przewiduje możliwość tworzenia za zgodą Stolicy Apostolskiej wspólnych konferencji przez biskupów kilku krajów, gdy wymagają tego szczególne okoliczności²². Chodzi tu zapewne o inne okoliczności niż te, które sprawiają, że biskupi jakiegoś kraju nie mogą utworzyć odrębnej konferencji²³. W takiej bowiem sytuacji, choć sam Dekret wyraźnie o tym nie mówi, mają się przyłączyć do konferencji, która najbardziej odpowiada potrzebom ich pracy apostołskiej. Odnośnie do współpracy konferencji biskupów różnych krajów Dekret postanawia ogólnie: „Ponadto należy popierać stosunki wzajemne między konferencjami biskupów różnych narodów celem pomnożenia i zabezpieczenia większego dobra”²⁴.

²⁰ Dekret *Christus Dominus*, n. 6.

²¹ Tamże, n. 37.

²² Tamże, n. 38, 5.

²³ Por. Klostermann F., *Supra-National Episcopal Conferences, Concilium* 4 (1968) zesz. 8, s. 55 (Wyd. angielskie).

²⁴ Dekret *Christus Dominus*, n. 38, 5.

Podobne, ale dalej idące postanowienia w sprawie współpracy biskupów zawiera Dekret o działalności misyjnej Kościoła (*Ad gentes divinitus*). Zaleca on, aby współpracę, jaka powinna istnieć między biskupami i ordynariuszami terenów misyjnych w ramach konferencji biskupich narodowych, „zorganizować, o ile to jest korzystne, również pomiędzy różnymi konferencjami biskupów”²⁵. Przypominając następnie obowiązek biskupów troski o dobro i potrzeby całego Kościoła, wyrażony w Konstytucji *Lumen gentium* i Dekrecie *Christus Dominus*. Dekret ten, mając na względzie skuteczniejsze wykonywanie działalności misyjnej, zobowiązuje poszczególne konferencje biskupów, by zajmowały się sprawą oddania części kapłanów dla dzieła ewangelizacji, świadczenia pomocy materialnej na rzecz misji, „organizacją środków i sposobów, które bezpośrednio wspierają misję”. Mają też one powoływać i wspierać dzieła służące dobru ludzi z terenów misyjnych²⁶. W trosce o pogodzenie zwyczajów, światopoglądu i porządku społecznego z chrześcijańskimi zasadami moralnymi, o dostosowanie życia chrześcijańskiego do ducha i charakteru poszczególnych kultur i o właściwe włączenie partykularnych tradycji do katolickiej jedności, Dekret wyraża też życzenie, a właściwie zaleca, „aby konferencje biskupów w granicach każdego większego terytorium społeczno-kulturowego tak łączyły się ze sobą, by mogły zgodnie we wspólnych naradach realizować ów plan przystosowania”²⁷.

Postanowienia Dekretów *Christus Dominus* i *Ad gentes divinitus* zostały bliżej sprecyzowane w przepisach wykonawczych, ogłoszonych przez pap. Pawła VI Motu proprio *Ecclesiae sanctae* z dnia 6 VIII 1966 r. Poza obowiązkową formą współpracy biskupów w ramach konferencji biskupich narodowych przepisy wykonawcze do Dekretu *Christus Dominus* wskazują kilka możliwości współdziałania biskupów na szerszej płaszczyźnie. Pierwsza z nich odnosi się do tych krajów, w których nie można ustanowić odrębnej konferencji biskupów. Biskupi takiego kraju mają się połączyć z tą konferencją, która bardziej jest zbliżona do potrzeb apostołatu w ich kraju. Przed dokonaniem tego aktu wymagane jest tylko zasięgnięcie rady Stolicy Apostolskiej²⁸. Samo zaś przyłączenie się tych biskupów do jakiejś konferencji jest ich ścisłym obowiązkiem. Wydaje się, że na tej samej zasadzie także biskupi kilku krajów, w których nie można lub trudno utworzyć odrębną konferencję, mogą, a nawet powinni utworzyć wspólną konferencję, i to bez specjalnego pozwolenia, a tylko za radą Stolicy Apo-

²⁵ Dekret *Ad gentes divinitus*, n. 31.

²⁶ Tamże, n. 38.

²⁷ Tamże, n. 22.

²⁸ Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, I, 41 § 3.

stolskiej. Konferencje takie posiadają te same uprawnienia, jakie przysługują konferencjom biskupim narodowym.

Inną formą współpracy biskupów i konferencji biskupich są konferencje międzynarodowe oraz działania i kontakty o charakterze międzynarodowym. Konferencje biskupie międzynarodowe, obejmujące biskupów wielu krajów, mogą być tworzone, względnie zwoływane tylko za uprzednią zgodą Stolicy Apostolskiej, do której należy też ustanawianie specjalnych norm dla takich konferencji. Prawdopodobnie pod pojęcie norm specjalnych nie podpadają tu statuty tych konferencji²⁹. Opracowanie bowiem statutów należy raczej do samych konferencji, a Stolicy Apostolskiej zastrzeżona jest tylko ich aprobata. Do podejmowania natomiast przez konferencje biskupie narodowe działań czy nawiązywania stosunków o charakterze międzynarodowym, ale bez organizowania formalnych konferencji międzynarodowych, wystarcza samo powiadomienie o tym Stolicy Apostolskiej³⁰.

Zalecane w Dekrecie *Christus Dominus* wzajemne stosunki między konferencjami biskupimi różnych, zwłaszcza sąsiednich krajów lub narodów, mogą być utrzymywane we właściwy sposób za pośrednictwem sekretariatów tych konferencji i mogą między innymi obejmować:

1. udzielanie informacji o głównych wytycznych działalności, zwłaszcza w sprawach duszpasterskich,
2. przesyłanie pism lub druków zawierających decyzje konferencji, względnie wydane przez nie dokumenty,
3. informację o różnych przedsięwzięciach, podjętych lub aprobowanych przez konferencje biskupów, które mogłyby być pożyteczne innym w podobnych wypadkach,
4. przedstawianie ważniejszych problemów, które w dzisiejszych czasach i w szczególnych okolicznościach wydają się najbardziej istotnymi,
5. wskazywanie na niebezpieczeństwa i błędy, szerzące się we własnym kraju, które mogą zagrozić także innym narodom, tak aby mogły być przedsięwzięte tam odpowiednie środki dla ich uniknięcia, usunięcia, względnie ograniczenia³¹.

Przepisy wykonawcze do Dekretu *Ad gentes divinitus* zobowiązują ponadto wszystkie konferencje biskupów do utworzenia w swych ramach specjalnej komisji biskupiej dla spraw misji, do której ma należeć pobudzanie i popieranie działalności i świadomości misyjnej, ducha współpracy między diecezjami, utrzymywanie kontaktów z innymi konferencjami biskupów oraz szukanie sposobów zachowania, o ile to możliwe, proporcji w niesieniu po-

²⁹ Por. Klostermann F., l. cit., s. 55.

³⁰ Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, I, 41 § 4.

³¹ Tamże, I, 41 § 5.

ności misjom³². W odniesieniu do współpracy między konferencjami biskupimi krajów misyjnych przepisy te przypominają zalecenie Dekretu o działalności misyjnej Kościoła, by łączyły się one w ścisłe związki według obszarów społeczno-kulturowych, a popieraniem takiej współpracy ma się zajmować Kongregacja Rozkrzewiania Wiary³³.

Omówione wyżej dokumenty stworzyły podstawy prawne dla już istniejących form międzynarodowej współpracy biskupów i konferencji biskupich, jak również wytyczyły kierunki dalszego rozwoju takiej współpracy. Uważa się obecnie, że konferencje o szerszym, ponadnarodowym zasięgu stają się koniecznym etapem dalszego rozwoju Kościoła we współczesnym świecie, gdyż wiele zadań może być lepiej wykonanych zespolonymi siłami. Niektórzy przypuszczają, że konferencje międzynarodowe będą nabierać coraz większej wagi, że otrzymają nawet w pewnych wypadkach władzę jurysdykcyjną³⁴.

Aktualnie obok takiej międzynarodowej organizacji biskupiej, jak Rada Biskupów Ameryki Łacińskiej, istnieją inne ponadnarodowe konferencje biskupie, jak: Konferencja Biskupów Ameryki Środkowej i Panamy (CEDAC), Konferencja Biskupów Laosu i Kambodży (CELAC), Konferencja Biskupów Krajów Arabskich (CELRA), Konferencja Biskupów Afryki Zachodniej³⁵. Zapewne i w innych regionach będą obecnie powstawać stałe organy kontaktów i koordynacji działań między episkopatami³⁶.

Coraz częstsze stają się też ostatnio formalne i nieformalne konferencje oraz spotkania biskupów różnych krajów. I tak w 1968 r. z okazji wizyty Pawła VI w Bogocie odbyła się II Konferencja generalna biskupów Ameryki Łacińskiej³⁷. Przybycie papieża do Ugandy poprzedziła Konferencja biskupów kontynentu afrykańskiego, która obradowała od 28 do 31 lipca 1969 r. Brało w niej udział 40 arcybiskupów i biskupów reprezentujących 28 krajowych konferencji biskupów z Afryki oraz kilku przedstawicieli Stolicy Apostolskiej. Konferencja dokonała przeglądu wszystkich zasadniczych problemów Kościoła w Afryce, ale nie podejmowała żadnych wiążących decyzji. Ujawniło się też na niej dążenie do stworzenia na wzór CELAM-u stałej organizacji biskupów afrykańskich dla koordynowania pracy i wymiany doświadczeń między Kościołami państw Afryki. Na razie powołano tylko komisję złożoną z 6 osób, która ma się zająć zbadaniem tego problemu oraz przy-

³² Tamże, III, 9.

³³ Tamże, III, 18.

³⁴ Klostermann, l. cit., s. 55.

³⁵ Zob. *Annuario Pontificio*, 1969.

³⁶ Por. Houtart F., l. cit., s. 535.

³⁷ AAS 60(1968)639 nn.

gotowaniem konkretnych propozycji, zmierzających do utworzenia ogólnoafrkańskiej organizacji biskupów³⁸.

W Europie natomiast odbyły się dwa nieoficjalne spotkania biskupów. Pierwsze z nich miało miejsce w Holandii w 1967 r., drugie zaś w Chur w Szwajcarii w lipcu 1969 r. W tym ostatnim wzięło udział około 100 biskupów z 17 krajów europejskich. Nie podejmowały one żadnych decyzji ani nie ogłaszały nawet deklaracji, a ich celem było jedynie przedyskutowanie pewnych określonych problemów. Tematem ostatniego spotkania było zagadnienie kapłana w świecie współczesnym.

Zakończenie

Podkreślenie przez Sobór Watykański II ciężącego na wszystkich biskupach obowiązku troski o dobro całego Kościoła oraz wskazanie form współpracy między biskupami i episkopatami w skali krajowej i międzynarodowej przyczyniło się niewątpliwie — jak świadczą o tym choćby podane wyżej przykłady — do ożywienia istniejących już między nimi i nawiązania nowych kontaktów. Soborowi nie chodziło jednak o narzucenie biskupom jednolitych metod współdziałania, ale przede wszystkim o uświadomienie samego problemu, o urzeczywistnienie jedności i odpowiedzialności wszystkich biskupów za losy Kościoła. O tym, jak wielkie znaczenie przywiązuje obecnie Stolica Apostolska do współpracy biskupów świadczy między innymi fakt, że zagadnienie to znalazło się w programie obrad nadzwyczajnej sesji Synodu Biskupów. Należy oczekiwać dalszego umocnienia więzów łączących biskupów i konferencje biskupie, większej koordynacji ich przedsięwzięć. Niektórzy spodziewają się, że międzynarodowe konferencje biskupie otrzymają w przyszłości pewną władzę, że będą mogły podejmować wiążące decyzje w sprawach pastoralnych i dyscyplinarnych, przynajmniej dla terytoriów o podobnych właściwościach społeczno-kulturowych, że biskupi będą współpracować ze sobą nie tylko na płaszczyźnie terytorialnej, ale i na innych zasadach, np. według przynależności obrządkowej³⁹. Można oczywiście wysuwać różne postulaty czy propozycje zmierzające do usprawnienia międzynarodowej współpracy biskupów, do nadania jej większej skuteczności, ująć je nawet w formę pewnych norm lub zaleceń. Ale nie to jest chyba najważniejsze. Istotne jest prawdziwe zrozumienie samej idei takiej współpracy, głębokie

³⁸ Turowicz J., *Paweł VI w Afryce*, Tygodnik Powszechny, nr. 32, 10 VIII 1969.

³⁹ Por. Klostermann F., l. cit., s. 56.

przekonanie się o jej potrzebie i wartości. Gdy to jest rzeczywistością, wybór najodpowiedniejszych form i metod współdziałania nie powinien stanowić poważniejszego problemu.

25. IX. 1969 r.

ZUSAMMENFASSUNG

Internationale Zusammenarbeit der Bischöfe und der Bischofskonferenzen

Die internationale Zusammenarbeit der Bischöfe, deren Anfänge grundsätzlich auf die Mitte dieses Jahrhunderts fallen, ist das Resultat des ständig wachsenden Gefühls der Verantwortlichkeit der Bischöfe für die ganze Kirche. Die Initiative einer solchen Zusammenarbeit ging von dem Apostolischen Stuhle aus, und wurde von den Episkopaten vieler Länder untergenommen. Das erste Zeichen einer internationalen Zusammenarbeit der Bischöfe und zwar auf kontinentalem Gebiete war die im Jahre 1955 nach Rio de Janeiro vom Papst Pius XII berufene Konferenz der Bischöfe von Lateinamerika. Der dort berufene Rat der Bischöfe von Lateinamerika (CELAM) ist ein ständiges Organ der Zusammenarbeit nationaler Bischofskonferenzen dieser Region. Im Jahre 1958 fand in Manila die Konferenz der Bischöfe Ost — und Südostasiens statt. In den folgenden Jahren entstand vor allem in Afrika eine Reihe von ständigen übernationalen Bischofskonferenzen jedoch von engerem Bereich als die vorigen. Es begann sich auch die Mitarbeit zwischen den bischöflichen Konferenzen der Länder Westeuropas und Nordamerikas und den bischöflichen Konferenzen der Missionsländer und aus Lateinamerika zu entwickeln.

Vaticanum II hat die rechtlichen Grundlagen für schon existierende Formen der internationalen Zusammenarbeit der Bischöfe geschaffen, aber nicht die Pflicht der Berufung oder der Bildung der übernationalen Bischofskonferenzen eingeführt. Nur die nationalen Bischofskonferenzen wurden die verpflichtende Form der Zusammenarbeit der Bischöfe. Die internationalen Konferenzen der Bischöfe welche die Bischöfe vieler Länder umfassen, können nur einberufen oder gegründet werden mit der Genehmigung des Apostolischen Stuhles. Das Konzil hat jedoch die Entwicklung gegenseitiger Verhältnisse zwischen den bischöflichen Konferenzen verschiedener Länder, speziell zwischen Nachbarn und die Mitarbeit mit den Missionsländern empfohlen.

Man meint manchmal, die Bischofskonferenzen von übernationalem Bereich sind unentbehrlich für die weitere Entwicklung der Kirche. Man macht verschiedene Vorschläge, welche die Leistungssteigerung der internationalen Zusammenarbeit der Bischöfe und der Bischofskonferenzen bezwecken. Das richtige Verstehen der Idee selbst einer solchen Zusammenarbeit und die tiefe Überzeugung von ihrer Notwendigkeit scheint in dieser Sache wesentlich zu sein.